

Waterschapsfinanciën, 2002–2004

Drs. E.J. Dietz

1. Inleiding

In 2002 hebben de waterschappen 801 miljoen euro geïnvesteerd. In het waterkwaliteitsbeheer investeerden zij 289 miljoen euro. Verder hebben de waterschappen 2 096 miljoen euro uitgegeven voor de uitvoering van waterschapstaken. Drievijfde daarvan was bestemd voor de waterkwaliteitszorg, tweevijfde besteedden de waterschappen aan waterkering, waterbeheersing en (vaar)wegen, de zogenoemde traditionele taken.

Paragraaf 2 biedt (niet financiële) achtergrondinformatie over de waterschappen. Hierbij is gebruik gemaakt van andere (CBS) bronnen. In paragraaf 3 worden de uitkomsten van de gehouden onderzoeken gepresenteerd. Achtereenvolgens wordt ingegaan op de gerealiseerde investeringen, de exploitatiekosten en de belastingen. Deze laatstgenoemde gegevens lopen tot en met het huidige jaar.

2. Waterschappen, achtergronden en kerncijfers

2.1 Taken

Waterschappen verrichten traditioneel belangrijke taken op het gebied van de waterstaatszorg in Nederland. Dit is vastgelegd in de Waterschapswet. Het gaat vooral om de zorg voor de waterkering, de waterkwantiteit (waterbeheersing) en de waterkwaliteit. Bij de waterkering gaat het om het beheer, de bescherming en het onderhoud van dijken en duinen (circa 3 000 km 'primaire' waterkering) ter voorkoming van overstromingen. De tweede taak, het waterkwantiteitsbeheer, heeft als doel de beheersing van het grondwaterpeil in het beheerde gebied. Dit gebeurt o.a. met gemalen, stuwen en sluizen, door het onderhoud van watergangen en aanleg van waterberging. Verder zijn enkele water-

schappen belast met het beheer van land- en vaarwegen. Zo beheren enkele schappen in de kustprovincies in totaal bijna 7 000 km weg. Het beheer bestaat uit onderhoud en aanpassing van wegen (incl. bevordering van de verkeersveiligheid), bermbeheer en aanleg van recreatieve voorzieningen.

Daarnaast zijn waterschappen verantwoordelijk voor de kwaliteit van het oppervlaktewater, onder meer door het stellen van eisen aan lozingen van afvalwater en het zuiveren van afvalwater in rioolwaterzuiveringsinstallaties. Zij hebben sinds de totstandkoming van de Wet verontreiniging oppervlaktewateren (1970) en de EU-richtlijn Stedelijk afvalwater (1991) fors geïnvesteerd in de aanleg en verbetering van zuiveringsinstallaties en in systemen voor het transport van het afvalwater van de gemeentelijke riolerings naar de rioolwaterzuiveringsinstallaties (rwzi's).

2.2 Schaalvergroting

Het aantal waterschappen neemt al decennia lang af (zie tabel 1). In 1955 waren er in Nederland nog 2 480 waterschappen, in 1985 was dit aantal al gedaald tot 255. Het ging hierbij niet om het afstoten van taken, maar om de samenvoeging van veelal kleinere waterschappen. Deze samenvoeging concentreerde zich in de eerste helft van de jaren negentig op waterschappen die belast waren met traditionele taken. De schaal waarop deze taken werden uitgevoerd was veelal historisch bepaald en varieerde van enkele hectaren tot tienduizenden hectaren. In de tweede helft van het vorige decennium kwam daarnaast een ontwikkeling op gang die erop gericht was door fusies te komen tot de vorming van brede waterschappen. Dit zijn waterschappen die zowel het waterkwaliteitsbeheer als de traditionele taken uitvoeren. Door samenvoegingen in de provincies Gelderland en Noord-Holland is het aantal waterschappen na 2001 teruggebracht tot 47 stuks aan het begin van 2003. In 2004 neemt het aantal waterschappen opnieuw sterk af, van 47 naar 36. Ook in 2005 staan nog fusies op stapel in bijv. Zuid-Holland. Hierdoor loopt naar verwachting het aantal waterschappen verder terug tot rond de 30 in 2005. Het aantal werknemers (voltijd en deeltijd) bedroeg in 2003 circa 10 500.

Tabel 1
Enkele kerngegevens waterschappen

	1955	1975	1985	1990	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
<i>absoluut</i>														
Waterschappen	2 480	810	255	141	88	84	65	65	62	56	56	52	47	36
w.v.														
met traditionele taken	.	.	229	114	61	60	39	39	38	29	29	25	20	8
zuiveringschappen	.	.	8	8	8	8	4	4	4	3	3	2	2	1
met gemengde taken	.	.	18	19	19	16	22	22	20	24	24	25	25	27
<i>x 1 000</i>														
Werknemers	.	.	.	.	.	.	9,0	9,1	9,1	9,3	9,9	10,3	10,5	.

Bronnen: Maandstatistiek Financiewezen, Financiële Maandstatistiek, Statistiek Waterschapsfinanciën, CBS-enquête bezoldiging overheidspersoneel (vanaf 1997).

2.3 Recente ontwikkelingen

Het waterbeheer in Nederland is het afgelopen decennium hoog op de (politieke) agenda komen te staan, mede door situaties van wateroverlast in Limburg in de jaren negentig en recentelijk enkele dijkverzakkingen.

Begin februari 2003 ging de landelijke campagne 'Nederland leeft met water' van start. Deze brede publiekscampagne wil de bevolking bewust maken van de ernst van de situatie rond het waterbeheer. Door klimaatverandering kan Nederland meer te maken krijgen met veranderingen in de rivierafvoeren, hogere zeespiegels, met heviger neerslag maar ook perioden van droogte. Daarnaast is er sprake van bodemdaling en nemen de waterafvoerproblemen in stedelijke gebieden toe. Nederland zal de komende tientallen jaren dan ook rekening moeten houden met een sterk verhoogde wateroverlast. Om deze dreiging het hoofd te bieden, is de komende tien jaar 350 000 hectare land nodig als (nood)overloopgebied. Voor deze 'ruimte-voor-water-operatie' is 5 miljard euro nodig. Tot 2050 denken waterschappen zelfs een half miljoen hectare nodig te hebben voor het verwerken van de wateroverlast. Waterberging hoort hierbij een prominente plaats in te nemen. Volgens de waterschappen zijn technische maatregelen zoals het verhogen van dijken en het bouwen van meer gemalen en pompen onvoldoende. Illustratief is de wateroverlast begin 2003 in Limburg. Ondanks de maatregelen die na de wateroverlast van 1993 en 1995 zijn genomen om rivierdijken te verbeteren, rivierbeddingen uit te diepen en kades te verhogen, dreigden er opnieuw grootschalige overstromingen. Uiteindelijk bleef de wateroverlast van de Maas beperkt tot enkele kleine overstromingen.

Waterschappen, gemeenten, provincies en het Rijk hebben in 2003 een Nationaal Bestuursakkoord gesloten, waarmee het waterbeheer integraal kan worden aangepakt. Hiertoe behoort ook het stedelijke waterbeheer waarbij waterschappen en gemeenten samen moeten werken om de kwaliteit en de hoeveelheid water in woongebieden te beheren (bijvoorbeeld vermindering van afvoer regenwater via het rioolstelsel en sanering van vervuilde bodems in grachten). Tot 2015 zal de waterhuishouding worden verbeterd en daarna op orde gehouden. Verwacht wordt dat de hiermee samenhangende kosten zullen leiden tot een toenemend belang van de waterbeheersingszorg in de belastingopbrengst van waterschappen. In het kader van het bestuursakkoord is per 1 april 2004 de Tijdelijke regeling eenmalige uitkering voor bestrijding van regionale wateroverlast van kracht. Het Rijk ondersteunt hierin (met een eenmalige bijdrage van 100 miljoen euro) projecten van waterschappen en gemeenten ter verbetering van het waterbeheer.

Daarbij is ook de internationale context van belang. Binnen de Europese Unie is overeenstemming over een integrale aanpak van de waterproblematiek. Eind 2000 is de Europese Kaderrichtlijn Water in werking getreden. Deze richtlijn verplicht lidstaten samen te werken in aanpak van de waterproblematiek in stroomgebieden (rond gemeenschappelijke rivieren als bijvoorbeeld de Rijn en Maas). Waterschappen hebben dus een belangrijke taak

in de aanpak van de hiervoor beschreven problemen. Opvallend is dat het gaat om integrale aanpak waarbij er samenhang is tussen traditionele taken en het waterkwaliteitsbeheer.

3. Uitkomsten waterschapsfinanciën

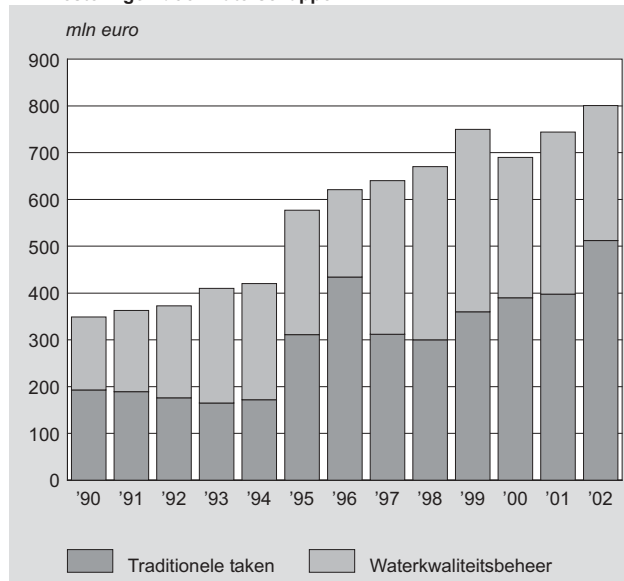
3.1 Investerings

Sterke stijging investeringen voor traditionele taken

In deze paragraaf wordt gekeken naar de financiële aspecten van de taken van waterschappen. In tabel 2 wordt het verloop van de investeringen in de periode 1998–2002 naar taak weergegeven. De traditionele taken zijn onderverdeeld in het beheer van waterkering, waterbeheersing (waterkwaliteit) en (vaar)wegen. Figuur 1 toont een wat langere tijdreeks van de investeringen, onderverdeeld naar traditionele taken respectievelijk waterkwaliteitsbeheer. Bij interpretatie van de tijdreeks dient bedacht te worden dat de uitkomsten deels worden beïnvloed doordat in de jaren negentig enkele gemeenten en provincies die nog zelf afvalwater zuiverden, deze taken overdroegen aan bestaande of nieuw gevormde waterschappen. Vanaf 2000 zijn het alleen nog waterschappen die rwzi's beheren.

Waterschappen hebben in 2002 801 miljoen euro geïnvesteerd. Dit is een recordniveau, ook wanneer de algemene stijging van het prijsniveau in voorgaande jaren in aanmerking wordt genomen.

1. Investerings door waterschappen

Tabel 2
Investerings van waterschappen per taak

	1998	1999	2000	2001	2002	1998	1999	2000	2001	2002
	mln euro					% van totaal				
Waterkering	150	180	210	194	235	22	24	30	26	29
Waterbeheersing (Vaar)wegen	140	160	170	184	247	21	22	24	25	31
	10	10	10	20	30	2	1	2	3	4
Totaal traditionele taken	300	350	390	398	512	44	47	56	54	64
Waterkwaliteitsbeheer	370	390	300	346	289	56	53	44	46	36
Totaal investeringen	670	740	690	744	801	100	100	100	100	100

Hoewel investeringen met pieken en dalen kunnen verlopen, is het opvallend dat de laatste drie jaren relatief hoge bedragen gingen naar waterkering en waterbeheersing. In het kader van de waterkering werd in 2002 onder andere veel uitgegeven aan de balgstuwkering Rampspol ter bescherming van West-Overijssel tegen hoog water en aan allerlei dijkversterkingen, waaronder investeringen (nog) voortvloeiend uit het Deltaplan grote rivieren. De stijging bij waterbeheersing in 2002 had vooral te maken met hogere uitgaven voor het uitbreiden van de capaciteit van gemalen, het verbreden van watergangen en het aanleggen van extra waterberging. Een voorbeeld van een project waarmee veel geld is gemoeid, is ABC Delfland (Zuid-Holland) waarbij wordt gewerkt aan de waterafvoer- en bergingscapaciteit. Hierdoor moet een plotselinge toename van de waterhoeveelheid, zoals tijdens hevige regenbuien, beter en sneller verwerkt kunnen worden.

Over een wat langere periode bezien valt ook de piek in het investeringsniveau in het midden van jaren negentig op. Dit had vooral te maken met uitgaven voor waterkering. Naar aanleiding van de wateroverlast in 1993 en 1995, is de Deltawet grote rivieren in 1995 van kracht geworden. Deze wet maakte een versnelling van de meest urgente rivierdijkversterkingen mogelijk. De verbeteringswerkzaamheden van dijken en kaden waren tegen het einde van de vorige eeuw grotendeels afgerond. Dit leidde tot een lichte terugval van het investeringsniveau in 1997 en 1998. Daarna zijn de investeringen dus weer fors toegenomen.

In 2002 is in het waterkwaliteitsbeheer 289 miljoen euro geïnvesteerd, een relatief laag niveau. Een belangrijk deel van de investeringen ging naar de uitbreiding en verbetering van bestaande installaties om aan de eisen voor stikstofverwijdering te voldoen. In tabel 3 wordt een globaal overzicht gegeven van de ontwikkeling van het aantal rwzi's met daarbij enkele ontwerpgegevens, de behaalde zuiveringsrendementen en het zuiveringsslib dat als restproduct bij het zuiveringsproces ontstaat.

In de jaren tachtig en negentig is veel geïnvesteerd in de vervanging van kleine en verouderde installaties (mechanische installaties en oxidatiebedden) door moderne installaties (o.a. carroussels) met een grotere ontwerpcapaciteit. Hierdoor is het aantal rwzi's licht gedaald, terwijl de ontwerpcapaciteit is toegenomen.

Investeringen in meer recente jaren hangen in belangrijke mate samen met verbetering van stikstofverwijdering in rwzi's. Eind 2005 dient Nederland op basis van Europese eisen te voldoen

aan een verwijderingsrendement van 75 procent voor 'stikstof-totaal' (zie tabel 3). Hiervoor zijn nog de nodige (financiële) inspanningen vereist. Andere factoren achter de investeringen zijn de sanering van ongezuiverde lozingen en de geplande uitbreiding van de capaciteit door toename van het aantal aansluitingen.

Verwacht mag worden dat deze ontwikkelingen het investeringsniveau in de jaren na 2002 op zullen stuwten. Momenteel zijn er diverse grote projecten gaande die zich uitstrekken over meerdere jaren. Enkele voorbeelden van grote zuiveringstechnische werken die recentelijk zijn of nog worden gerealiseerd, zijn de rwzi Leidsche Rijn bij Utrecht en de rwzi Harnaschpolder in Schipluiden. Beide rwzi's moeten het afvalwater gaan zuiveren van VINEX-locaties. Daarnaast moet rwzi Harnaschpolder een deel van het afvalwater gaan zuiveren dat nu nog wordt afgevoerd naar de overbelaste zuiveringsinstallatie van Den Haag. Ander voorbeeld is de bouw van de rwzi Amsterdam West, waarbij ook een deel van het Amsterdamse rioolstelsel moet worden omgelegd. Met genoemde projecten zijn vele honderden miljoenen euro's gemoeid.

3.2 Lasten

Traditionele taken versus het waterkwaliteitsbeheer

In 2002 (tabel 4) hebben de waterschappen 2 096 miljoen euro uitgegeven voor de uitvoering van waterschapstaken. Het gaat hierbij om de lasten die waterschappen op de exploitatierekening hebben verantwoord. Uitgedrukt in lasten per hoofd van de bevolking gaven de waterschappen 52 euro uit de traditionele taken en 78 euro aan de zorg voor de waterkwaliteit.

Drievijfde van de totale exploitatie-uitgaven was bestemd voor de waterkwaliteitszorg. Tweevijfde van het budget besteedden de waterschappen aan de zogenoemde traditionele taken, t.w. waterkering, waterbeheersing en (vaar)wegen. De uitgavenaandelen voor waterkering, waterbeheersing en (vaar)wegen in de traditionele taken wijzigden nauwelijks ten opzichte van voorgaande jaren.

Tabel 5 is een specificatie van de lasten en baten uit tabel 4 voor het jaar 2002. De zorg voor de waterkwaliteit is doorgaans kapitaalintensiever dan de uitvoering van traditionele taken, terwijl over het algemeen het omgekeerde geldt voor de arbeidsintensi-

Tabel 3
Algemene gegevens openbare rioolwaterzuiveringsinrichtingen (rwzi's)

	Eenheid	1985	1990	1995	1997	2000	2002
Aantal	1	487	469	424	412	391	378
Ontwerpcapaciteit	mln i.e.	22,7	23,7	24,4	24,9	25,2	25,3
w.o.							
mechanische rwzi's en oxidatiebedden							
aantal	1	92	62	31	20	11	9
ontwerpcapaciteit	mln i.e.	3,7	1,9	1,2	0,9	0,4	0,4
carroussels							
aantal	abs.	80	97	113	123	125	127
ontwerpcapaciteit	mln i.e.	4,3	4,9	6,2	6,9	7,5	7,5
Voorzieningen voor fosfaatverwijdering							
aantal rwzi's	1	19	36	133	177	209	226
ontwerpcapaciteit	mln i.e.	0,9	1,7	12,3	16,2	20,5	21,3
Verwijderingsrendement							
biochemisch zuurstofverbruik	%	91	93	96	97	97	97
fosfor-totaal	%	42	57	74	76	79	79
stikstof-totaal	%	45	51	57	61	66	68
Zuiveringsslib als droge stof							
afzet van zuiveringsslib	mln kg	227	315	360	347	336	354
w.o. met bestemming							
landbouw	mln kg	70	82	—	—	—	—
storten	mln kg	77	158	179	165	64	40
verbranden	mln kg	7	12	79	98	180	204

N.B. i.e. (inwonerequivalent): 1 i.e. staat gelijk aan de vervuilingswaarde van het afvalwater van één persoon per dag.

Bron: Statistiek Zuivering van afvalwater.

teit van beide taken. In 2002 maakten de personeelskosten (beloning van werknemers plus inleen van personeel) bij de traditionele taken 31 procent uit van het lastenbudget, bij het waterkwaliteitsbeheer 16 procent. Bij de traditionele taken ligt het aandeel van de kapitaalslasten altijd lager dan bij het waterkwaliteitsbeheer, maar het verschil is door de jaren heen minder groot is geworden. In 2002 waren de kapitaalslasten bij de traditionele taken goed voor 28 procent van de exploitatie-uitgaven. Bij het waterkwaliteitsbeheer was het aandeel in de jaren negentig gedaald van circa 40 naar 35 procent. Door een relatief sterke daling van de totale rentelasten in 2002, bedroeg het aandeel in dit jaar zelfs nog maar 30 procent.

Een typische kostenpost bij het waterkwaliteitsbeheer is de afvoer en verwerking van zuiveringsslib. In 2002 was dit een kostenpost van 147 miljoen euro. Tot het midden van jaren negentig vielen deze kosten ieder jaar hoger uit. Enerzijds was dit het gevolg van de sterk gestegen slibproductie en anderzijds van de invoering van het Besluit kwaliteit en gebruik overige organische meststoffen (BOOM). De strenge normen in dit besluit betekenden het einde van het gebruik van zuiveringsslib in de landbouw. Hierdoor trad een verschuiving op naar alternatieve en relatief dure verwer-

kingsmethoden zoals verbranden en storten. Het aandeel van de slibafvoerkosten in de totale lasten nam in de periode 1990–1999 toe van circa 6 procent tot 15 procent. Door stabilisatie van de slibproductie, verbetering van de slibontwatering en nuttige toepassing van gedroogd slib, is de stijgende lijn in de kosten de laatste jaren omgebogen. Het aandeel in de totale lasten is hierdoor lager komen te liggen, in 2002 bedroeg het 12 procent.

Bij beide taken is sprake van een vrij omvangrijke post interne verrekeningen. Het gaat hierbij onder meer om storting in of onttrekking aan reserves en voorzieningen en verrekening van bespaarde rente.

3.3 Baten

Realisatie 2002

De inkomstenstructuur van beide taaksoorten verschilt (tabel 5). De waterzuiveringstaak wordt voornamelijk bekostigd uit de opbrengst van de verontreinigingsheffing (WVO). In 2002 bedroeg deze opbrengst 1 047 miljoen euro, een stijging van 4 procent ten opzichte van 2001. Daarmee werd 83 procent van de totale lasten

Tabel 4
Lasten van waterschappen per taak

	1998	1999	2000	2001	2002	1998	1999	2000	2001	2002
	<i>mln euro</i>					<i>% van totaal</i>				
Waterkering	120	130	140	137	159	7	7	7	7	8
Waterbeheersing (Vaar)wegen	440	480	500	550	599	28	28	27	28	29
	60	60	80	81	83	4	4	4	4	4
Totaal traditionele taken	620	670	720	768	841	39	39	38	39	40
Waterkwaliteitsbeheer	960	1 030	1 150	1 221	1 255	61	61	62	61	60
Totaal lasten	1 580	1 700	1 870	1 989	2 096	100	100	100	100	100

Tabel 5
Lasten en baten van de waterschappen naar taken, 2002

	Traditionele taken	Waterkwaliteitsbeheer	Totaal		Traditionele taken	Waterkwaliteitsbeheer	Totaal
Waterschappen ¹⁾	50	27	52		50	27	52
	<i>mln euro</i>				<i>mln euro</i>		
<i>Lasten</i>				<i>Baten</i>			
Personeelskosten	260	204	464	Ontvangen rente	5	72	77
Betaalde rente	101	215	316	Ontvangen dividend	14	13	27
Afschrijvingen	134	162	296	Verontreinigingsheffing van gezinshuishoudingen van bedrijven		721	721
Betaalde belastingen	2	46	48	Omslagheffingen van gebouwde eigendommen	271	326	326
Aankoop goederen en diensten w.v.				van ongebouwde eigendommen	181		181
huisvestingskosten	39	60	99	ingezetenslag	181		181
bureaunkosten	15	22	37	Verkopen, verhuur en heffingen	12	60	72
kosten inning belasting	28	42	70	Verrekeningen i.v.m. investeringen in eigen beheer	13	10	23
taxatiekosten	17		17				
afvoer vuil en slib		147	147				
onderhoud g.w.w.-werken ²⁾	72	103	175				
overig	41	78	119				
Verstreekte bijdragen in onderhoud en exploitatie	13	20	33	Ontvangen bijdragen in exploitatiekosten	56	5	61
Overige betalingen aan derden	4	6	10	Overige ontvangsten van derden	5	6	11
Subtotaal	726	1 105	1 831	Subtotaal	738	1 213	1 951
Interne verrekeningen	115	150	265	Interne verrekeningen	103	42	145
Totaal lasten	841	1 255	2 096	Totaal baten	841	1 255	2 096

¹⁾ 25 waterschappen zijn belast met de uitvoering van zowel traditionele als waterzuiveringstaken.

²⁾ Grond-, weg- en waterbouwkundige werken.

gedekt. Daarnaast was 7 procent afkomstig uit ontvangen rente en dividend.

De zorg voor veilige dijken en een juist waterpeil wordt bekostigd uit de opbrengst van de omslagheffingen en de bijdragen in de exploitatiekosten van derden. De omslagheffing bracht in 2002 633 miljoen euro op, ook een stijging van 4 procent. Dit komt neer op 75 procent van de exploitatielasten voor de zorg voor waterkering, waterhuishouding en (vaar)wegen. Rijk, provincies en gemeenten droegen 56 miljoen euro (7 procent) bij in de exploitatiekosten.

Forse stijging belastingen in 2004

Zoals aangegeven in de inleiding, is er een apart onderzoek naar de waterschapsbelastingen. Het gaat hier om de begrotingscijfers. Dit maakt het mogelijk in te gaan op wat recentere ontwikkelingen. In tabel 6 worden de begrotingscijfers van de waterschapsbelastingen over de periode 1995–2004 weergegeven. Wanneer overigens gekeken wordt naar het verschil tussen begrote en gerealiseerde opbrengst, dan blijkt dat die voor 2002 beperkt is. Bij het waterkwaliteitsbeheer was het verschil slechts 1 procent, bij de omslagheffingen 4 procent.

Kijkend naar de (begrote) ontwikkeling van de totale belastingopbrengsten in de laatste jaren, dan valt op dat na een lichte afvlakking van de groei van de belastingen in de periode 2000–2003 een sterke stijging in 2004 optreedt. In 2004 verwachten waterschappen 1 879 miljoen euro te ontvangen uit belastingen, een (record)stijging van 6,9 procent. De groei van de belastingopbrengsten van de waterschappen is daarmee voor 2004 iets sterker dan bij de gemeenten (=6,5 procent), maar minder hard dan de provincies (=11,5 procent).

De vraag of deze ontwikkeling zich voortzet, kan nog niet worden beantwoord. Verwacht zou mogen worden dat de geconstateerde sterke stijging van de investeringen en de beschreven ontwikkelingen in het waterbeheer zich gaan vertalen in hogere jaarlijkse lasten en daarmee leiden tot hogere belastingen. Omgekeerd kunnen belastingen eerst zijn verhoogd om reserves te kweken voor toekomstige investeringen. Dit maakt dat de relatie tussen jaarlijkse ontwikkelingen in uitgaven en inkomsten niet altijd direct zichtbaar is.

Uitgesplitst naar soort belasting ontvangen de waterschappen in 2004 733 miljoen euro aan omslagheffingen en 1 146 miljoen euro aan verontreinigingsheffing. Vooral de totale opbrengst van de omslagheffingen steeg sterk (8 procent). In figuur 2 wordt de (geïndexeerde) ontwikkeling van beide soorten belastingen over

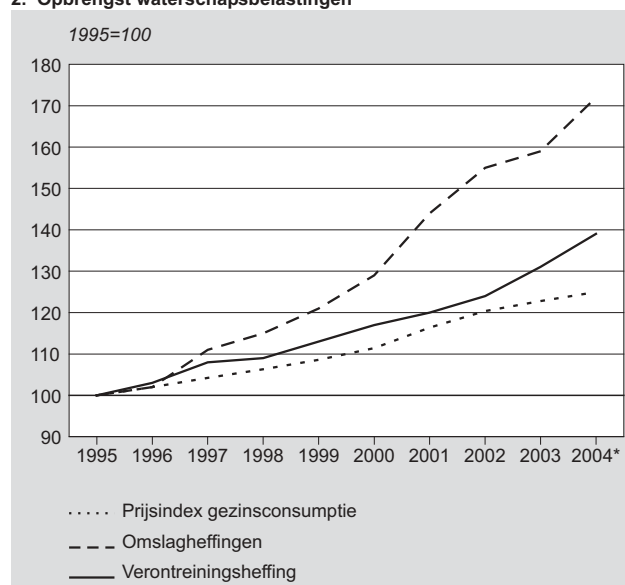
de periode 1995–2004 getoond. Hierbij is wel gecorrigeerd voor de opbrengsten van enkele provincies en gemeenten die in de periode tot 2000 taken op het gebied van waterkwaliteitsbeheer uitvoerden.

Het valt op dat de totale opbrengst van de omslagheffingen de meeste jaren aanzienlijk harder toeneemt dan de inflatie. De opbrengst van de verontreinigingsheffing houdt geruime tijd vrijwel gelijke tred met de prijsontwikkeling, maar neemt de laatste twee jaar sneller toe.

Flinke verschuiving binnen omslagheffingen

Behalve de stijging van de totale opbrengst, doen zich sterke verschuivingen voor binnen de omslagheffingen. De omslagheffingen bestaan uit heffingen voor ongebouwde eigendommen, voor gebouwde onroerende zaken en voor ingezetenen. De laatste jaren verschilt de ontwikkeling per omslagheffing sterk. De eigenaren van huizen en bedrijfspanden betalen in 2004 18 procent meer omslag voor gebouwde onroerende zaken en huishoudens 11 procent meer ingezetenenomslag. Hiertegenover staat een

2. Opbrengst waterschapsbelastingen

Tabel 6
Omslag- en verontreinigingsheffing van de waterschappen (begrotingscijfers)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
<i>Opbrengst omslagheffing</i>										
<i>mln euro</i>										
<i>Omslagsoorten</i>										
omslag ongebouwd	142	146	152	153	158	163	176	187	183	163
pachtersomslag	8	7	9	8	9	2	1			
omslag gebouwd	164	168	184	193	208	228	259	280	291	343
ingezetenenomslag	111	113	128	134	138	155	177	191	204	227
totaal	426	434	473	488	513	549	613	658	678	733
<i>Opbrengst verontreinigingsheffing</i>										
<i>Categorieën vervuilers</i>										
eenpersoonshuishoudens	45	51	70	73	74	76	71	74	79	91
meerpersoonshuishoudens	427	440	496	506	543	592	615	637	673	717
kleine bedrijven (minder dan 5 v.e.)	24	23	28	28	29	30	33	37	37	37
grote bedrijven (5 v.e. of meer)	208	212	264	264	251	266	268	277	290	301
totaal	704	726	858	870	897	964	987	1 025	1 079	1 146
Totaal	1 129	1 160	1 331	1 358	1 410	1 514	1 600	1 683	1 757	1 879

N.B. v.e. = vervuilingseenheid.

daling van de opbrengst van de omslag ongebouwde eigendommen van 11 procent. Eigenaren van grond (vooral boeren) betalen nu dus verhoudingsgewijs minder.

De daling van de omslag 'ongebouwd' houdt verband met aanbevelingen die de Unie van Waterschappen in 2001 heeft geformuleerd voor een vereenvoudiging van de bestaande waterschapsbelastingen. Vooruitlopend op de volledige implementatie van deze aanbevelingen heeft een aantal waterschappen de kostenverdeling tussen de omslag gebouwde onroerende zaken en de omslag voor ongebouwde eigendommen al aangepast. In de nieuwe methodiek worden de kosten verdeeld op basis van de verhouding tussen de economische waarde van het gebouw en het ongebouwd. Dit heeft vaak een lastenverschuiving van het ongebouwd naar het gebouw tot gevolg. Naast deze verschuiving zorgden tariefstijgingen en (in beperkte mate) de uitbreiding van het aantal gebouwen en woningen door nieuwe bebouwing voor de hogere opbrengst van de omslag bebouwd en de ingezetenenbelasting.

Stijging aandeel huishoudens

Bij de verontreinigingsheffing is de laatste jaren sprake van toenemende opbrengststijgingen. De verwachte opbrengst van de verontreinigingsheffing stijgt in 2004 met ruim 6 procent. In totaal betalen huishoudens en bedrijven 1 146 miljoen euro voor het beheer van de waterkwaliteit. Deze toename heeft vooral te maken met een tariefstijging van gemiddeld 4 procent. Huishoudens betalen een steeds groter gedeelte (inmiddels 71 procent) van de verontreinigingsheffing. Het aandeel van bedrijven neemt af doordat ze steeds vaker maatregelen hebben getroffen ter vermindering van lozing van afvalwater. Daarnaast laten bedrijven hun afvalwater steeds vaker niet (geheel) door een waterschap zuiveren omdat ze voortaan zelf (voor-)zuiveren. Daarbij komt dat – om te voorkomen dat steeds meer bedrijven afhaken – waterschappen sinds enkele jaren aan zakelijke 'grootverbruikers' een korting mogen geven op het tarief per vervuilingseenheid. Het aantal vervuilingseenheden van huishoudens vertoont voort-

durend een stijging (tabel 7). Dit hangt samen met de ontwikkeling van nieuwe woonwijken in ondermeer Almere, Lelystad, Zeevolde, knooppunt Arnhem/Nijmegen en Den Haag en omstreken.

Tabel 7
Opgelegde vervuilingseenheden (begrotingscijfers)

	2000	2001	2002	2003	2004
	<i>mln v.e.</i>				
Huishoudens	15,2	15,3	15,4	15,5	16,1
Bedrijven	7,0	6,9	6,9	6,9	6,9
Totaal	22,1	22,2	22,3	22,4	22,9

N.B. v.e. = vervuilingseenheid.

In de eerste helft van 2004 zijn de onderzoeken door sector MFO van het CBS naar de waterschapsfinanciën 2002 en de begrotingsvergelijking 2004 afgerond. Het laatstgenoemde onderzoek vond plaats in samenwerking met de werkgroep Begrotingsvergelijking en de Unie van Waterschappen. De resultaten van deze onderzoeken verschenen in voorgaande jaren nog in verschillende afleveringen van de Financiële Maandstatistiek (als papieren publicatie). Er is nu voor gekozen de resultaten te combineren in één thema-artikel. De gegevens uit de statistiek Waterschapsfinanciën 2002 zijn verkregen door een integrale analyse van de jaarrekeningen van de waterschappen. De gegevens over begrote heffingen en belastingen zijn verzameld door de werkgroep Begrotingsvergelijking via een enquête onder vrijwel alle waterschappen. De samenwerking van het CBS en de waterschappen voorkomt dubbele bevraging en bevordert de één cijfer gedachte. Door gebruik te maken van begrotingsgegevens zijn op dit onderdeel actuele cijfers mogelijk (2004).